

VITÉZ JÁNOS LEVELEI ÉS BESZÉDEI.

FRANKÓI VILMOSTÓL.

Egy évtized óta a „Könyv-Szemle“ mindegyik évfolyamában szó van *Vitéz János* könyvtáráról és kézíratairól. Ez nem lehet meglepő, ismerve azon nevezetes állást, melyet a nagy főpap a középkori magyar tudományosság történetében elfoglalt, és mely őt, mint írókat az ő koszorús unokaöccse *Janus Pannonius*, mint maecenást *Corvin Mátyás király* oldala mellé helyezi.

Nem lehet kétségünk az iránt, hogy — bár e sorok írója fáradságot nem kimélve, a hazában és külföldön széleskörű kutatásokat eszközölt — a következő évek során is, gyakran fogják a bűvárok napvilágra deríteni Vitéz irodalmi tevékenységének, tudomány- és művészet-pártoló bőkezűségének emlékeit.

Irodalmi munkásságának legjelentékenyebb nyilvánulását: levelei képezik.

Ismeretes, hogy a humanisták korában a levélírás a szó szoros értelmében irodalmi foglalkozás volt. Ugy a hivatalos, mint a bizalmas levelek fogalmazásában Róma és Hellás classicus íróinak utánzása képezte a főcélt. A formára helyezték a legnagyobb súlyt, nem ritkán a tartalom szembetűnő kárára. És mivel az ily levelek számos másolatban, a mai hírlapokat pótolva, forgalomba jutottak, majd egybegyűjtve az iskolákban is használtattak, — a levélírók inkább az olvasóközönségre gondoltak, mint arra, kihez leveleiket címezték.

Vitéz János levelei is ilyen irodalmi dolgozatok természetével bírtak. Ezeknek egy kis részét (78 darabot), még az ő életében, összegyűjtötte *Ivanics Pál* zágrábi pap, a királyi can-

cellariának jegyzője, bizonyára oly ezélből, hogy minták gyanánt és iskolai olvasmányul szolgáljanak.

Ivanics gyűjteményének egykorú kézirat-példánya a bécsi udvari könyvtárban őriztetik, a mely után az érdemes Schwandtner János György a múlt század közepetáján közrebocsátotta.¹

Ezen kézirat volt ekkorig az egyetlen, melyet ismertünk. Legújabban fölhivatott figyelmünk arra, hogy egy másik példány a prágai káptalan könyvtárában őriztetik. Megkeresésünkre a káptalan. lekötelező készséggel, Budapestre küldötte a XV. századbeli díszesen kiállított és tartalmát is tekintve nagybecsű kéziratot.²

A 478 levélből álló kötetnek csak első 78 lapját foglalják el Vitéz János levelei.

A prágai kéziratnak a Schwandtner-féle kiadással való összevetése nem volt egészen háládatlan munka.

A VI. számú levél a nyomtatásban ezímezve van „*Ad Baptistam Eleuterium Teatinum.*“ E helyett a kéziratban ez áll: „*Ad Babtistam Electum Teatinum.*“ Vagyis a levél „János választott teatini³ püspökhöz“ nem pedig „Eleuterius Jánoshoz“ volt intézve.

A nyomtatott kiadásban feltűnő, hogy XLI. számú levél után, mely Kázmér lengyel királyhoz van intézve, következővén a XLII. számú, mely Miklós dékánhoz íratott, ezen Miklós (prae-tactus) „feljebb nevezett“-nek mondatik a felíratban.

Ennek magyarázatát megtaláljuk kéziratunkban. Itt tudni illik a Kázmérhez intézett levél után következik egy Miklós dékánhoz írt *másik levél*, mely a nyomtatott kiadásban ki van hagyva. Ez 1448. december 18-dikán Szegeden íratott.⁴

Igy tehát a prágai codex Vitéz leveinek gyűjteményét egy kiadatlanlall kiegészíti.

¹ *Scriptores Rerum Hungaricarum.* Bécs. 1756. (Folio kiadás) II. 1—105.

² Erős papirosra van írva. Magassága 31, szélessége 19 centim. Az első levélen ékes lapdész. Az 1. és 73. levélen ékes aranyos kezdőbetű. Egykorú bőrkötése préselt rajzokkal és rézdiszítványokkal van ellátva. Provenienciája felől, sajnos, semmit sem tudunk.

³ Azaz chieti-i (olaszországi).

⁴ A Schwandtner-féle XLII. számú Temesvárt 1449. január 24-dikén íratott.

De ezenkívül Vitéz János irodalmi műveinek sorozata még nagyobb gyarapodást nyer.

Mindenekelőtt megemlítendő általa fogalmazott két politikai levél :

1. 1452. június 15-én, Hunyady János kormányzó és az országtanács nevében, V. Miklós pápához, kinél panaszt emelnek Frigyes császár ellen, mert gyámsági jogaival visszaélve, V. László királyt letartóztatja. (98^b—99^b.)

2. 1554. január 26-án, V. László király nevében, V. Miklós pápához, a török ellen indítandó hadjárat ügyében. (189.)

Továbbá Vitéz *politikai beszédcinck* egész nagy gyűjteményét találjuk itt. Ezek a következők :

1. 1452. október 8-dikán, Bécsben, a magyar rendek nevében, V. László királyhoz tartott üdvözlő beszéd. (101^a—107^a.)

2. 1452. december 13 dikán, Bécsben, ugyanazok nevében, ugyanahhoz intézett második beszéd. (107^b—111^a.)

3. 1453. márczius 21-dikén, Bécsben, a magyar rendek nevében Frigyes császárhoz intézett beszéd, melyben a korona visszaadását sürgeti. (111^b—115^b.)

4. 1454. január. Prágában, V. László király nevében, a pápai követhoz intézett beszéd, a török hadjárat ügyében. (176^a—178^b.)¹

5. 1454. január. Ugyanahhoz, ugyanazon ügyben tartott második beszéd. (179^a—182^b.)

6. 1454. márczius 23-dikán, Prágában, V. László nevében, a császári követhoz intézett beszéd. (190^a—197^b.)¹

7. 1454. ápril 11-dikén ugyanahhoz tartott második beszéd. (208^a—200^b.)

Végre e helyen kell kiemelnünk *Aeneas Sylvius* bibornoknak három levelét :

1. 1454. július 25-dikén *Vitéz János*hoz, kiadatlan. (214, 215.)

2. 1455. ápril havában, egy meg nem nevezett főpaphoz, *Vitéz Jánosról* szóló. (216.)

¹ Kiadtam ily című munkámban «Vitéz János politikai beszédei» (Budapest, 1878. 24., 25., 11.) egy mólki codex után.

² Kiadtam ugyanott, 13—12. ll. egy müncheni codex után, melynek számos hibáját a prágai codex nyomán ki lehet igazítani.

3. Dátum nélkül, István osztrák cancellárhoz, szintén *Vitéz Jánosról* szóló. (217.)

* * *

A prágai codex, a felsorolt darabokon kívül, hazánkat érdeklő egyéb fontos iratokat is tartalmaz. Úgymint :

1. 1452. V. László ismeretes oklevelét, melyben Hunyady Jánosnak a beszercei grófságot adományozta. (89^b—98^a.)

2. 1454. január havában, a pápai követnek, V. Lászlóhoz, a török hadjárat ügyében tartott beszédét. (172^a—175^b.)

3. 1454. február 7-dikén Frigyes császárnak V. Lászlóhoz írt levelét. (169^a—171^b.)

4. 1455-ben, a frankfurti birodalmi gyűlésen, a magyar királyi követ által tartott beszédet. (166^a—167^b.)

5. 1455-ben, Aeneas Sylvius bibornok által, a magyarországi követekhez tartott három beszédet. (198^a—207^b.)

6. A crétai püspök pápai legatus által, a török elleni hadjárat tárgyában, Podjebrád cseh királyhoz és Boroszló város tanácsához tartott két beszédet. (471—478.)

7. A burgundi hercegnek, a török hadjárat tárgyában tartott egy beszédét. (183^a—188^b.)

* * *

Az európai történetre a következő darabok vonatkoznak :

1. A bambergi egyház ügyében kiállított pápai bulla. (222.)

2. Aeneas Sylvius II. Pius pápa számos levele és beszéde. (121—165, 211—213, 216, 217—221, 226, 227, 240, 456—470.)

3. 1454. szept. 10-én kelt pápai bulla. (163.)

Vége a codex egy része classicus és humanista munkálatokat tartalmaz. Úgymint :

1. Plutarch leveleit. (80^b—81^b.)

2. Plinius és Seneca munkáiból kivonatokat. (231.)

3. Poggio dolgozatait. (223—225, 228—230, 452—455.)

4. 1444-ből Frater Apollonius levelét Centora Antalhoz. (116^a—120^b.)

5. Gvarino beszédeit és leveleit. (82, 83, 315—451.)

6. 1459-ben szerkesztett jogi műszótárt (272—314.)

Mindezek felsorolása kétségtelenné teszi, hogy a prágai codex a történelem és XV. századbéli irodalom dús forrását képezi.